

О. П. Божко, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ АУДІАТИВНИХ УМІНЬ ЯК СКЛАДОВОЇ ТЕКСТОТВІРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Божко О. П.

Формування в учнів аудіативних умінь як складової текстотвірної компетентності

Ефективне сприйняття й перероблення усної вербальної інформації неможливі без розвинених аудіативних умінь і навичок, що є невід'ємним компонентом текстотвірної компетентності учнів основної школи. У статті розглянуто поняття “текстова діяльність”, “текстотвірна компетентність” і їх складові; схарактеризовано особливості процесу аудіювання, визначено основні психологічні механізми, психолінгвістичні чинники формування й розвитку аудіативних умінь учнів на уроках української мови. Автор розкриває залежність глибини розуміння реципієнтом усного зв'язного висловлювання від якості сприймання, розвитку його уваги, пам'яті та дає рекомендації для їх покращення в умовах урочної діяльності; обґрунтовує важливість цілеспрямованої систематичної роботи з формування аудіативних умінь і навичок учнів 5 – 9 класів на уроках української мови.

Ключові слова: текстотвірна компетентність, аудіювання, аудіативні вміння.

Божко Е. П.

Формирование у учащихся аудитивных умений как составляющей текстообразующей компетентности

Эффективное восприятие и обработка устной вербальной информации невозможны без развитых аудитивных умений и навыков, которые являются неотъемлемым компонентом текстообразующей компетентности учащихся основной школы. В статье рассмотрены понятия „текстовая деятельность”, „текстообразующая компетентность” и их составляющие; охарактеризованы особенности процесса аудирования, определены основные психологические механизмы, психолингвистические факторы формирования и развития аудитивных умений учащихся на уроках украинского языка. Автор раскрывает зависимость глубины понимания реципиентом устного связного высказывания от качества восприятия, развития его внимания, памяти и дает рекомендации по их улучшению в условиях урочной деятельности; обосновывает важность

целенаправленной систематической работы по формированию аудиативных умений и навыков учеников 5–9 классов на уроках украинского языка.

Ключевые слова: текстообразующая компетентность, аудирование, аудиативные умения.

Сучасні вимоги до навчання української мови орієнтують учителя на забезпечення інтенсивного мовленнєвого та інтелектуального розвитку учнів, що є пріоритетною ідеєю оновленої програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання [13, с. 3]. І це не випадково. Швидко орієнтуватися в динамічному, інформативному просторі можливо лише за умови сформованих у комуніканта текстотвірних умінь належного рівня: умінь сприймати текст (використовуючи візуальний і/або слуховий канали), осмислювати, з почутого/прочитаного добирати необхідне, відтворювати, створювати висловлення. Тому мовленнєвими змістовими лініями чинної [12] та оновленої [13] програм передбачено систему роботи з усіх видів мовленнєвої діяльності, у т. ч. аудіювання.

Механізми аудіювання вивчали провідні психологи, психолінгвісти В. Артемов, Л. Бондарко, С. Бочарова, М. Жинкін, І. Зимня, В. Зінченко, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Л. Проколієнко, І. Синиця та ін. Методику навчання аудіювання розробляли, ґрунтуючись на сучасних досягненнях теорії мовленнєвої діяльності, лінгводидакти І. Гудзик, Т. Донченко, Г. Іваницька, Т. Ладиженська, М. Львов, Т. Піроженко, М. Рібаков, О. Хорошковська, Б. Ходос, С. Цінько та ін. Особливу увагу приділено розвитку умінь слухати-розуміти під час вивчення іноземної мови (Г. Архіпов, М. Вайсбурд, Н. Гальскова, Н. Гез, Н. Єлухіна, С. Золотницька, З. Кочкіна, Є. Пассов, В. Сатінова, Л. Цесарський та багато ін.).

Аудіювання є найпершою і тому досить важливою ланкою в процесі усної комунікації. Саме від рівня сформованості аудіативних умінь мовця значної мірою залежить ступінь адекватності сприйняття інформації і відповідно – успішність подальшого розв'язання комунікативних завдань як у навчальній діяльності, так і в різноманітних життєвих ситуаціях. Сучасні

лінгводидактичні дослідження [5, с. 369; 10, с. 24] свідчать: на уроці частина учнів не сприймає чи не усвідомлює 50–80% інформації, закладеної в усному тексті. Отже, проблема формування аудіативних умінь і навичок в умовах модернізації середньої освіти лишається актуальною та потребує подальшого розроблення.

Мета статті – обґрунтувати важливість формування в учнів 5–9 класів аудіативних умінь і навичок як необхідної складової текстотвірної компетентності. *Завдання* – схарактеризувати складові поняття „текстотвірна компетентність”, „аудіювання”, „аудіативні вміння”; визначити місце й роль аудіативних умінь у текстотвірній компетентності учнів; розглянути формування аудіативних умінь учнів у психолого-методичному аспекті.

Ґрунтуючись на сучасних соціолінгвістичних дослідженнях [6; 7], спілкування можна розглядати як текстову діяльність (далі – ТД). Підтримуємо думку Н. Болотнової щодо розуміння ТД як системи дій „на основі знань, навичок та умінь, що дозволяють створювати тексти й сприймати, інтерпретувати їх” [3, с. 301]. Проте вважаємо за необхідне внести уточнення. По-перше, ТД ґрунтується на знаннях, уміннях і лише зрештою – навичках, оскільки останні передбачають автоматизацію певної дії. По-друге, є доцільним виділити ще такі види ТД, як 1) розуміння тексту, нерозривно пов’язане зі сприйняттям і 2) відтворення тексту.

Ефективна ТД є неможливою без сформованої **текстотвірної компетентності**, що містить, на нашу думку, такі складові:

1. Знання мовних засобів усіх рівнів та вміння відбирати в процесі ТД найдоцільніші з них. У школі це знаходить відображення в реалізації мовної змістової лінії в органічному поєднанні з мовленнєвою.

2. Знання про сфери, ситуацію, умови й учасників спілкування та вміння здійснювати ТД, ураховуючи зазначені параметри. Учні мають засвоїти (практично) поняття *ситуація спілкування, адресат, адресант, мета, місце спілкування, стиль мовлення; різновиди спілкування: усне й письмове,*

монологічне та діалогічне; основні правила спілкування, вимоги до мовлення тощо.

3. Знання основ теорії тексту та вміння застосовувати їх практично в процесі ТД. Програмою з української мови [13] в 5–9 класах передбачено опрацювання (практично) понять *текст, основні ознаки тексту; тема, мікротема, основна думка; структура тексту, абзац, види міжфразних зв'язків, мовні засоби зв'язку речень; різновиди текстів (тип мовлення), жанр мовлення* тощо.

4. Знання про види мовленнєвої діяльності та їх різновиди, а також уміння адекватно сприймати, інтерпретувати, розуміти, відтворювати чужий текст і створювати власний. У шкільній практиці ця складова формується в ході системної роботи над поняттями *види мовленнєвої діяльності (аудіювання та його різновиди, читання та його різновиди, говоріння, письмо)* тощо.

Погоджуємося з думкою Н. Болотнової, яка в структурі текстотвірної (у роботах Н. Болотнової – „текстової”) компетентності виділяє ще два важливі компоненти: 1) знання дійсності (ми додаємо – „і наявність певного життєвого досвіду”) та вміння відображати її вербально в процесі текстотворення, розуміти на основі інтерпретаційної діяльності; 2) уміння виявляти власний погляд на світ і свою творчу індивідуальність у виборі життєвого матеріалу та його відображенні в слові; усвідомлення індивідуального авторського стилю [4, с. 248].

Як бачимо, аудіювання – невід’ємна й важлива складова текстотвірної компетентності. Розвиток текстотвірних умінь, зокрема сприймати текст на слух і розуміти його (аудіативні вміння), відбувається лише в процесі цілеспрямованої систематичної роботи, хоча й ґрунтується на природних здібностях людини.

Аудіювання (*лат. audio – слухати*) – один із видів мовленнєвої діяльності, під час якого людина одночасно сприймає усне мовлення й аналізує його (сміслова обробка інформації), концентруючи на ньому свою увагу [8, с. 53]. Тобто аудіювання передбачає свідому трансформацію почутого, у

результаті якої адресат повідомлення здійснює перехід із зовнішнього (акустичного) коду до коду внутрішнього мовлення, інакше – декодує повідомлення. Успішність комунікації залежатиме саме від його активності та рівня аудіативних умінь.

Уміння слухати-розуміти являють собою доволі складний цілісний комплекс, котрий містить такі **компоненти**:

- диференціювати почуті звуки;
- інтегрувати їх у смислові комплекси;
- утримувати їх у пам'яті під час слухання;
- контролювати власну комунікативну поведінку;
- здійснювати ймовірне прогнозування.

У системі механізмів слухання С. Рубінштейн [11] виділив сприйняття, аналіз-упізнавання, розуміння. Сучасні психолінгвістичні дослідження [2] засвідчили, що, крім зазначених психічних процесів, у процесі аудіювання задіяні й концентрація уваги, і слухова пам'ять.

Процес **сприймання** тексту досліджували А. Брудний, Т. Дрідзе, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, І. Синиця та ін. Науковці визначили, що вербальне сприймання (слухове та зорове) являє собою рівневу систему, в основі якої – розуміння смислу окремих слів, що допомагає перейти до розуміння поєднань слів (речень), а останні беруть участь у встановленні смислу всього тексту як цілісної структури. Причому цей вищий рівень вимагає від слухача значно більший обсяг знань, ніж просто знання смислів усіх окремих слів.

Складність сприймання усного тексту зумовлена низкою чинників: 1) адресат повідомлення застосовує лише слуховий канал (особливо негативно впливають шум на уроці й послаблення слуху в учня), 2) звучання, як правило, короткотривале, одноактне, що унеможлиблює повторне звернення до інформації, 3) адресант може відхилитися від оптимальних акустично-фізичних показників звучання (гучність, висота, тембр, темп мовленнєвого потоку тощо).

Тому вчитель має пропонувати учням аудіотекст у природному темпі, характерному для мови, яка вивчається, не уповільнюючи й не пришвидшуючи його. На думку Г. Архіпова [1], якщо трохи прискорити темп звучання в межах однієї фрази, а між фразами збільшити інтервал природних пауз, то це покращить сприйняття усного висловлення. Такі паузи не викривляють інтонаційний малюнок фрази і дозволяють аудитору ліквідувати відставання у внутрішньому промовлянні без уповільнення темпу мовлення. До того ж педагогам слід удосконалювати техніку вимови та працювати над плавністю мовленнєвого потоку, розтягування ж окремих слів є недоцільним.

Сприймання усного висловлювання знижується, якщо вчитель не бере до уваги вжиті мовні засоби і використовує аудіотекст із: 1) важкозрозумілими словами (за даними досліджень [14], припустима кількість незнайомих слів становить 3–4%, причому вони не повинні бути ключовими і мають бути рівномірно розподілені по всьому тексту); 2) надто складними й поширеними синтаксичними конструкціями; 3) реченнями, між якими є смислові „щілини” [2, с. 99]. В останніх наявні прогалини заповнює реципієнт власними знаннями. Які ж речення належать до таких конструкцій? Це самостійні прості речення із семантичними відношеннями протиставлення, причини, наслідку, мети та іншими, наприклад: *Пройшов дощ. Ми не пішли на прогулянку.* Смислові відношення між цими реченнями встановлює слухач. На відміну від складних речень, поєднаних сполучниками сурядності чи підрядності, де ці зв'язки формально виражені й тому набувають певної смислової „прозорості” в межах єдиного висловлювання (складносурядні та складнопідрядні речення), до того ж інтонаційно виразно оформлені: *Пройшов дощ – і ми не пішли на прогулянку.* Або *Пройшов дощ, тому ми не пішли на прогулянку.* *Оскільки пройшов дощ, то ми на прогулянку не пішли.* Або *Ми не пішли на прогулянку, тому що пройшов дощ.*

Аудіювання вимагає від реципієнта стійкої свідомої **уваги**, яка активізується вольовим зусиллям. У процесі зосередженого слухання-розуміння необхідно утримувати в полі уваги не лише аудіотекст, але й аудитора, що

дозволяє оперативно скоригувати власну мовленнєву поведінку та є виявом поваги до співрозмовника. Розсіяна увага – серйозна перешкода, що призводить до втрат і викривлення сприйнятої інформації, оскільки в результаті нецілеспрямованого слухання встановлюються випадкові зв'язки лише між окремими частинами висловлювання. Цілеспрямоване ж навпаки – дозволяє учневі прийти до умовиводів чи ланцюга умовиводів [5, с. 370]. Ефективність аудіювання покращується, якщо вчитель, пропонує учням проблемне питання, зацікавлює їх, спонукає до роздумів, дає чітку настанову, наприклад: *„Прослухайте текст. Чи погоджуєтеся ви з думкою автора? Чому?“*; *„Як ви вважаєте, чи існують конкурси краси для мов? А цікаво дізнатися, як вони проходять? Уважно прослухайте текст. Будьте готові дати відповіді за змістом“*; *„Слова якої частини мови автор використав у вірші найбільше? Із якою метою?... Вишийте ті дієслова, що запам'ятали“*; *„Я вам прочитаю текст, а ви уважно прослухайте його і визначте, що виражає заголовок – тему чи основну думку?“*; *„Прослухайте текст. Визначте його тему та мікротему. Самостійно сформулюйте пункти складного плану. Запишіть їх“* та ін. Тоді слухачі чітко усвідомлюють мету отримання інформації: зрозуміти, проаналізувати, запам'ятати, оцінити її чи зрозуміти та виконати певні дії. При цьому вчителю необхідно запобігати виникненню в учнів психологічного напруження, пов'язаного зі страхом помилитися, не впоратися із завданням, і створювати емоційно позитивну атмосферу, сприятливу для виявлення мисленнєво-мовленнєвої активності школярів.

Отже, процес аудіювання може бути ефективним лише за умов наявності чіткої настанови до слухання та адекватного сприйняття настанови адресатом.

Процес сприймання нерозривно пов'язаний із **аналізом-упізнаванням і розумінням**. Саме вміння сприймати текст створюють міцний фундамент для його адекватного розуміння, що і доведено науковими дослідженнями психологів В. Артемова, М. Жинкіна, І. Зимньої, С. Рубінштейна, С. Соколова та ін. Розуміння почутого – дуже складна пізнавальна операція осмислення та

засвоєння усних висловлювань на підставі сприйняття їх семантичного змісту, „мисленнєвого опрацювання із залученням імпліцитного (прихованого – О. Б.) плану тексту, процедур пам'яті, тобто власного тезауруса (словника) та знань норм комунікації, притаманних певній культурі” [15, с. 295]. Розуміння передбачає опору на різноманітні мисленнєві операції та попередній досвід людини.

С. Цінько визначає такі *показники розуміння* учнями прослуханої інформації: точність і глибина розуміння інформації; уміння відповідати на запитання за змістом; виконання певних дій відповідно до розуміння сприйнятої інструкції; уміння вибирати із запропонованих речень те, що передає зміст аудіотексту; уміння зробити самостійний висновок; уміння переказувати зміст сприйнятого тексту; розуміння основного змісту незнайомого повідомлення (монологічного, діалогічного та змішаного характеру) під час безпосереднього спілкування або в фонозапису [14, с. 12].

Запам'ятовування передбачає збереження та подальше відтворення інформації. Відповідно до часу зберігання інформації виділяють пам'ять короткотривалу (вона є майже повністю автоматичною і спрацьовує навіть без свідомої установки), оперативну (здійяна під час виконання певної діяльності) і тривалу (починає працювати вже за дві години після виконання діяльності). Якщо вчитель ставить на меті організувати роботу з аудіювання з метою запам'ятовування певного матеріалу, то йому слід узяти до уваги таке:

1. Обсяг оперативної пам'яті є досить незначним і становить 7 ± 2 одиниці, що і визначає оптимальний обсяг речень.

2. До вивченого обов'язково слід повертатися через визначені проміжки часу. Спершу – за 15–20 хвилин, що пов'язано з роботою короткотривалої пам'яті, потім – за вісім годин, а згодом – не пізніше, ніж за добу. Якщо не організувати повторення матеріалу в такій періодичності, то він буде сприйматися як новий.

Оскільки на процеси запам'ятовування й відтворення почутого значною мірою впливають настрої реципієнта, його зацікавленість, бажання й попередні

знання, то на уроці має бути атмосфера співтворчості, невимушеності, радості пізнання та спілкування. На думку О. Казарцевої [9, с. 47], утримання в пам'яті слів зумовлено не лише їх граматичними залежностями, але й силою ключових (опорних) слів. Це визначає доцільність роботи з розвитку слухової пам'яті учнів шляхом виділення ключових слів у мовленнєвому потоці.

У змісті програми з української мови [13] повною мірою закладено можливості цілеспрямованого навчання аудіативних умінь учнів 5–9 класів (табл. 1).

Система роботи здійснюється за такими **основними лініями**:

- слухання, розуміння, аналіз та оцінювання усного тексту з одного прослуховування (не лише його загального змісту, а й теми, основної думки, форми, структурно-композиційних особливостей (причиново-наслідкові зв'язків, аргументів на підтвердження тези) і виражально-зображувальних засобів);

- відбирання фрагментів аудіотексту, підпорядкованих розв'язанню комунікативних завдань (розрізнення основної та другорядної інформації), а з 8-го класу – розрізнення видів аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне) і свідомий вибір певного виду слухання залежно від мовленнєвої ситуації (див. таблицю).

Причому зміст і форма аудіоматеріалів поступово ускладнюється, жанрова належність розширюється, обсяг збільшується: від 400–500 слів у незнайомому художньому чи розмовному тексті (5 кл.) до 800–900 слів (9 кл.).

Робота з формування аудіативних умінь під час спеціальних вправ має відбуватися **поетапно**. Спершу проводиться підготовка учнів до сприйняття (мотивація та спрямування уваги, прогнозування змісту), потім транслюється аудіотекст (учні сприймають та обробляють інформацію), насамкінець – здійснюється контроль з метою виявлення розуміння почутого.

Якщо йдеться про слухання навчального матеріалу, то обов'язково треба передбачити ще один етап – активізацію засвоєного в подальших ситуаціях спілкування в усіх видах ТД, включення в практичну навчальну діяльність.

**Зміст програмового навчального матеріалу з аудіювання
для учнів 5-9 класів**

Клас	Зміст навчального матеріалу
5	<ul style="list-style-type: none"> • Особливості аудіювання як виду мовленнєвої діяльності; фактори, що визначають ефективність розуміння почутого. • Слухання-розуміння текстів діалогічного й монологічного характеру, що належать до <u>стилів</u>: розмовного, художнього, наукового; <u>типів</u>: розповідь, опис (лише окремих предметів, тварин), роздуму; <u>жанрів</u> мовлення: оповідання, замітка, стаття, казка, легенда, переказ, пісня, вірш, загадка; прислів'я, приказка.
6	<ul style="list-style-type: none"> • Аудіювання текстів усіх <u>стилів</u>, у т.ч. офіційно-ділового; усіх <u>типів</u>, у т.ч. опис приміщення й природи; різних <u>жанрів</u> мовлення (додаються жанри п'єси, байки). • Сприймання під час читання емоційно-оцінної інформації, прямо вираженої в тексті. • Розрізнення на слух частин тексту за поданим простим планом.
7	<ul style="list-style-type: none"> • Слухання-розуміння текстів, що належать до всіх <u>стилів</u>, <u>типів</u>, зокрема опис зовнішності людини, опис дій, роздум дискусійного характеру; різних <u>жанрів</u> мовлення, у т.ч. прислів'я, приказки, об'єднані певною темою. • Сприймання на слух прямо не вираженої емоційно-оцінної інформації. • Розрізнення на слух відомої й нової інформації, поділ прослуханого тексту на частини, розуміння логічного й емоційно-оцінного компонентів його змісту.
8	<ul style="list-style-type: none"> • Слухання-розуміння текстів усіх <u>стилів</u>, <u>типів</u>, у т.ч. опис місцевості, пам'яток історії й культури; <u>жанрів</u> мовлення (додається жанр повісті), різноманітні жанри фольклору. • Сприймання на слух текстів, які містять аргументацію для підтвердження двох чи більше поглядів, думок; прямо виражену спонукальну інформацію. • Різновиди аудіювання – ознайомлювальне, вивчальне, критичне (практично).
9	Аудіювання ознайомлювальне, вивчальне, критичне текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення.

Але, щоб сформувати в учнів аудіативні вміння належного рівня, недостатньо використовувати виключно спеціальний вид вправ на окремо

відведених годинах. Якщо це здійснювати епізодично, то результат буде малоефективним. Учитель має поєднувати роботу з формування аудіативних умінь та навичок з іншими видами мовленнєвої діяльності: під час пояснення нового матеріалу, у процесі рецензування відповіді однокласника, складання й розігрування діалогів, підготовки до переказів та творів, творчих диктантів та ін. На основі аудіотекстів (у т. ч. інструктивного характеру) доцільно пропонувати завдання, що передбачають стислі відповіді на запитання за змістом, вибір правильної відповіді з декількох запропонованих, спостереження за виражальними засобами мови [13], а також прогнозування теми (основної думки) за заголовком, за початковим фрагментом; пошук і фіксацію ключових слів (словосполучень), визначення важливої інформації та другорядної; поділ тексту на смислові частини, складання простого плану прослуханого (у формі питальних чи розповідних речень), згортання тексту до декількох фраз, написання тез, конспектування тощо. Вибір завдання залежить від багатьох чинників: віку учнів, теми уроку, мети виконання, виду вміння та етапу його формування, особливостей мовного оформлення певного аудіотексту.

Спостереження засвідчили, що, проводячи спеціально організовані аудіативні вправи, учителі надають перевагу текстам художнього стилю. Безперечно, аналізувати особливості вживання зображувально-виражальних мовних засобів найкраще, звертаючись до творів красного письменства, найвиразніших їх зразків. Проте сучасний учень має навчитися сприймати й адекватно розуміти висловлювання усіх стилів, зокрема наукового (науково-навчального, науково-популярного різновидів різної тематики), публіцистичного, офіційно-ділового, розмовного, а вони виявляють суттєві особливості функціонування та специфічні мовні засоби, тому особливо доречним є виконання стилістичного аналізу тексту, у т. ч. часткового.

Отже, аудіативні вміння й навички є засадничими для здійснення ефективної усної ТД і невід'ємним компонентом текстотвірної компетентності. Вони являють собою складне утворення й мають комплексний характер.

Навички текстотворення, зокрема аудіативні, не формуються в людини спонтанно впродовж життя, цього слід навчати. Тому робота з формування аудіативних умінь учнів на уроках української мови буде ефективною за умови, якщо вчитель цілеспрямовано впливатиме на процеси сприймання, уваги, аналізу, розуміння та запам'ятовування почутого з урахуванням наукових досягнень сучасної психолінгвістики та лінгводидактики. Методика формування комплексу текстотвірних умінь учнів основної школи є перспективним напрямом і потребує подальшого розроблення.

Література

1. **Архипов Г. Б.** О влиянии темпа речи на аудирование : дис. ...канд. пед. наук / Г. Б. Архипов. – М., 1968. – 174 с.
2. **Белянин В. П.** Психолінгвістика : учебник / В. П. Белянин. – 2-е изд. – М. : Флинта : Московский психолого-социальный институт, 2004. – 232 с.
3. **Болотнова Н. С.** Филологический анализ текста : учеб. пособие / Нина Сергеевна Болотнова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта : Наука, 2007. – С. 301.
4. **Болотнова Н. С.** Коммуникативная стилистика текста : словарь-тезаурус / Нина Сергеевна Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2009. – С. 248.
5. **Донченко Т. К.** Мовленнєвий розвиток учнів у процесі навчання української мови в основній школі : навч.-метод. посібник для вчителів і студентів / Т. К. Донченко; Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 369–374.
6. **Дридзе Т. М.** Социальная коммуникация как текстовая деятельность в семиосоциопсихологии / Т. М. Дридзе // Общественные науки и современность. – 1996. – № 3. – С. 145–152.
7. **Дридзе Т. М.** Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации. Проблемы семиосоциопсихологии / Т. М. Дридзе. – М. :

Издательство „Наука”; Академия наук СССР, Институт социологических исследований, 1984. – 272 с.

8. **Захлюпана Н. М.** Словник-довідник з методики викладання української мови / Н. М. Захлюпана, І. М. Кочан. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – С. 53.

9. **Казарцева О. М.** Культура речевого общения : теория и практика обучения : учеб. пособие / Ольга Митрофановна Казарцева. – 2-е изд. – М. : Флинта, Наука, 1999. – С. 47–52.

10. **Львов М. Р.** Словарь-справочник по методике русского языка / М. Р. Львов. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : РОСТ, СКРИН, 1997. – С. 24.

11. **Рубинштейн С. Л.** Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – [сост., авт. коммент. и послесл.: А. В. Брушлинский, К. А. Абульханова-Славская]. – 2-е изд. (1946 г.). – СПб. : Питер, 2002. – 720 с. – (Серия „Мастера психологии”).

12. **Програма** для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5–12 класи / Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова; за ред. Л. В. Скуратівського. – К. : Ірпінь : Перун, 2005. – 176 с.

13. **Програма** „Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (5–9 класи)” [Електронний ресурс] / Укл. Г. Т. Шелехова, М. І. Пентилюк, В. І. Новосьолова та ін. – К., 2012. – 65 с. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/183-diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/navchalni-programi/10320>.

14. **Цінько С. В.** Розвиток у п'ятикласників умінь аудіювання на уроках української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02. „Теорія і методика навчання української мови” / Світлана Василівна Цінько. – К., 2000. – 18 с.

15. **Яшенкова О. В.** Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / О. В. Яшенкова. – К. : ВЦ „Академія”, 2010. – С. 295. – (Серія „Альма-матер”).

Bozhko O. P.

Forming listening skills in pupils as component of textual competence

The basic requirement of today is to orientate quickly in the dynamic information-rich space. Effective perception and treatment of oral verbal information is impossible without a developed listening abilities and skills, which are an integral component of textual competence of students in primary schools.

The notions “textual activity”, “textual competence” and their components considered in the article; the peculiarities of the listening process described, the basic psychological mechanisms defined, psycholinguistic factors of formation and development of listening skills among pupils at the lessons of the Ukrainian language.

As a result of analysis content of training material new programs in the Ukrainian language for 5–9 classes defined the main areas of training listening skills: 1) the hearing, understanding, analysis and estimation of structural and content, expressive arts to the peculiarities of linguistic means of an oral text after a single listening; 2) the selection of communicative significant passages of audio text by separation of the primary and secondary information; 3) the differentiation of the types of listening and conscious choice of the most optimal of them for a particular speech situation. The author substantiates the expediency of implementation at the lessons of the Ukrainian language as special exercises for the development of listening, and use didactic potential of tasks, aimed at priority creation of other kinds of speech activity.

Key words: textual competence, listening, listening skills.

Відомості про автора

Божко Олена Петрівна – аспірант кафедри мовознавства Херсонського державного університету, старший викладач кафедри мовно-літературної та художньо-естетичної освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Коло наукових інтересів: методика навчання синтаксису й розвитку зв’язного мовлення (українська мова), сучасна українська мова (синтаксис), українська мова (за професійним спрямуванням)

Стаття надійшла до редакції 27.11.12

Прийнято до друку 26.04.13